

УДК 821. 133. 1 – 3 де Бовуар. 09

Світлана Криворучко

„ЧАРІВНІ КАРТИНКИ” СІМОНИ ДЕ БОВУАР: ВІДЧУТТЯ ВЛАСНОЇ УНІКАЛЬНОСТІ ЯК СПРЯМОВАНІСТЬ ОБРАЗУ ЛОРАНС

Досліджується роман „Чарівні картинки”, зокрема образ головної героїні Лоранс. Наголошується на унікальності Лоранс, що виявляється через буття героїні у світі роману. Саме екзистенція Лоранс поєднує повсякденний і потойбічний виміри. Показано, що екзистенція передається С. де Бовуар у досить витончених, невловимих мотивах, які утворюються психологічними настроями, відчуттями і сприйняттями головної героїні. Трикутник у романі набуває символічного значення.

Ключові слова: С. де Бовуар, екзистенціалізм, художній образ.

Семантична еволюція категорії екзистенції як конкретного буття в існуванні продовжує осмислюватись такими письменниками, як Т. Егген, А. Нотомб, М. Кундера, О. Забужко. Виявлення психічних станів художніх персонажів у поетиці художнього простору твору французькими письменниками-екзистенціалістами ХХ ст. привело до появи світових мистецьких шедеврів. Незважаючи на те, що екзистенціалізм як літературний напрям охоплює умовно 30 – 70-ті рр. ХХ ст., його витoki слід шукати ще у філософії ХVІІ ст., а традиції осмислення унікальності життя конкретної людини, індивідуалістична спрямованість яких притаманна західному мисленню, залишаються актуальними в мистецтві початку ХХІ ст.

Помітним доробком французького екзистенціалізму є інтелектуально-елегантна творчість письменниці Сімони де Бовуар (1908-1980 рр.), де заторкуються проблеми самоцінності людського існування у сучасному світі катаклізмів. Через глибини кардіоцентризму художніх образів письменниця відкриває шлях до самопізнання, яке виявляється чи не єдиним джерелом самозбереження і любові до життя. Дослідження мистецтва С. де Бовуар підводить літературознавство до проблем поетикального аналізу, де слід з'ясувати, як у складній структурі творів на рівні мотивів і художніх образів втілюється ідейно-філософське поле творчого пошуку письменниці, що формує за своєю суттю екзистенціалістські засади.

Мистецтво С. де Бовуар, за термінологією Ж. Женетт [6], слід вважати конститутивним, оскільки воно знаходиться в центрі французької літератури ХХ ст. Але в українському літературознавстві центральними фігурами екзистенціалізму прийнято виокремлювати Ж.-П. Сартра та А. Камю, яких обрамляють А. Мальро, Ж. Ануї. Творчості Ж.-П. Сартра та А. Камю присвячені кандидатські дисертації

Н.Г. Філоненко [8] (2002 р.) і М.П. Лук'яненко [6] (2006 р.). Відсутність навіть згадки імені С. де Бовуар у підручниках для вузів за редакцією Л.Г. Андрєєва [4], Г.Й. Давиденко [3], свідчить про те, що у вітчизняному літературознавстві творчість письменниці віднесена до кондиціональної літератури, яка знаходиться на периферії, але через певні „обставини” („Маніфест кохання” С. де Бовуар і Ж.-П. Сартра) „також” може відноситися до екзистенціалізму.

Таким чином, відкривається прогалина в українському літературознавстві. Поетологічна інтерпретація системи персонажів, мовної організації, композиції у творах С. де Бовуар спонукає до вивчення екзистенціалістського дискурсу як своєрідного контексту. Дослідження мистецтва письменниці, яке є не лише філософсько-інтелектуальним, а ще й „хорошим”, за термінологією С.Н. Зенкіна [5, с. 17] (на відміну від творів лауреатів Нобелівської премії А. Камю та Ж.-П. Сартра, які вводять пересічних читачів (школярів, студентів) у депресивний стан), дозволить, з одного боку, краще зрозуміти феномен екзистенціалізму ХХ ст., а з іншого – забезпечить гідне місце творчим надбанням С. де Бовуар.

Екзистенціалісти Ж.-П. Сартра та А. Камю найчастіше зображували своїх героїв у злиднях, С. де Бовуар натомість передає творчий простір текстів як звичайне побутове повсякдення. Саме такі обставини зображуються авторкою в романі „Чарівні картинки” (1966 р.). Дослідниця В. Агеєва визначає жанр цього твору як повість і робить акцент на соціальному аспекті, який відкриває перетини з історичною ситуацією: „... майстерність психологічних характеристик, сповідальність... поєднується з викривальною гостротою соціального аналізу, зокрема, проблем трагічної розбіжності інтересів особистості і нав'язаних суспільством ролей, поведінкових стереотипів” [1, с. 6].

С. де Бовуар у романі „Чарівні картинки” через образ головної героїні Лоранс перетворює екзистенційну проблематику в поетикальну систему, де онтологія представлена як своєрідний трикутник. Верхівками трикутника є: 1) світ роману „Чудові картинки”; 2) буття Лоранс у світі „Чарівних картинок”; 3) буття Лоранс. Унікальність Лоранс виявляється через другу верхівку трикутника – буття героїні у світі роману. Саме екзистенція Лоранс поєднує повсякденний і потойбічний виміри. Екзистенція передається С. де Бовуар у доволі витончених, невловимих мотивах, які утворюються психологічними настроями, відчуттями і сприйняттями головної героїні. Трикутник у романі набуває символічного значення. Окрім поетикально-екзистенційного трикутника, письменниця утворює трикутники персонажів: Лоранс – Жан-Шарль – Люсьєн; Домініка (мати Лоранс) – Жільбер – Люсіль; Домініка – Жільбер – батько Лоранс.

Антропологічним вектором художнього образу Лоранс є усвідомлення героїнею власної унікальності, її прагнення зрозуміти свою відмінність від інших: „І знову Лоранс замислюється: що є у них, чого немає в мене?... Вона відчуває себе відділеною, наче чужою” [2, с. 20]. Екзистенція Лоранс утворюється через повсякчасний аналіз

власних відчуттів, в якому жінка намагається пізнати себе. Письменниця створює для своєї героїні умови й обставини, які свідчать про її успіх та ідеальну соціальну реалізацію. Тут не простежується гострий конфлікт особистості й суспільства, але авторка будує психологічні „конфліктики” в свідомості Лоранс, яка веде глибоке філософське, майже античне, внутрішнє життя: „Зараз у мене немає жодних підстав розстроюватись. Робота, люди навколо, я задоволена життям. Ні, мені нічого не загрожує. Просто кепський настрій. З іншими теж таке трапляється, і вони... не роблять із цього проблем” [2, с. 21]. Інтерпретація зміни настроїв пояснюється С. де Бовуар стосунками героїні з довіллям. Письменниця протиставляє Лоранс іншим персонажам та гармонійно поєднує її з природою та всесвітом: „Пахощі опалого листа проникають у відкрите вікно; зірки сяють на чистому небі дитинства, і раптом Лоранс стає зовсім добре” [2, с. 21].

У романі С. де Бовуар передає події від третьої особи у першому розділі, від першої особи у другому розділі, від першої і третьої одночасно – в третьому розділі та від першої – в четвертому. В такий спосіб письменниця створює кілька оповідальних інстанцій: 1) „авторська” – текст від третьої особи та ремарки в діалогах персонажів, де „авторська” думка подається в дужках; 2) „позиція героїні” – мовлення від першої особи та внутрішні монологи Лоранс, які вирізняються на семантичному, а не синтаксичному рівні; інстанції: 3) чоловіка, 4) коханця, 5) батька, 6) матері, 7) дочки Катрін, 8) сестри, які виявляються через діалоги персонажів. Незважаючи на велику кількість людей, які оточують Лоранс (батьки, діти, чоловік, коханець, колеги), жінка відчуває екзистенціальну самотність, яка передається на рівні „авторської” інстанції (текст від третьої особи): „Це її мати, вона до неї прив’язана. Але це й чужа жінка” [2, с. 18]; та на рівні „позиції героїні” через внутрішній монолог: „Кажуть, що свят не люблять самотні люди. Хоча мене й оточують близькі люди, а я теж не люблю свят” [2, с. 164].

Мотив кохання є одним із провідних напрямків емоційного розвитку роману. Найочевиднішим виявляється любовний трикутник Лоранс – Жан-Шарль – Люсьєн. С. де Бовуар зображує кохання не як пристрасть, а як філософський аналіз Лоранс власних відчуттів. Кохання Лоранс обрамляє екзистенціальна самотність. Порівнюючи двох чоловіків, жінка приходить, власне, до себе: „Відчуття порожнечі що з одним, що з другим... Чому... цей мужчина, а не інший... Залишаєшся на все життя з кимсь в одній упряжці лише тому, що в дев’ятнадцять років зустріла саме його” [2, с. 78-79]. Таким чином, для Лоранс випадковість є вирішальним критерієм обставин, на які жінка ніяк не впливає. Героїня ніколи не робила вибір: „Ніщо не було плодом моїх рішень: ані заміжжя, ані вибір професії, ані роман із Люсьєном, він зав’язався і розв’язався сам собою” [2, с. 142].

Отже героїня займає споглядальну позицію: вона спостерігає, аналізує, і власні пояснення підводять Лоранс до процесу пізнання, як найвищої цінності та сенсу життя. Образи коханця й чоловіка письменниця вибудовує через діалоги персонажів („– Смішно, до чого

твій чоловік схожий на Люсьєна. – Ти з глузду з'їхала! Люсьєн і Жан-Шарль – це вода і вогонь. – Як на мене, це дві краплі води” [2, с. 82]) та через внутрішні монологи або роздуми героїні. Лоранс порівнює чоловіка й коханця: „... Жан-Шарль... вірний, порядний, красиве тіло, відмінний коханець. Прив'язаний до дому, до дітей, до Лоранс. Кохає не так, як Люсьєн, менш романтично, але міцно й ніжно; йому необхідна її присутність, її схвалення, він божеволіє, коли вона здається сумною або хоча б засмученою. Ідеальний чоловік” [2, с. 79].

З іншого боку, героїня вважає, що не може розраховувати на психологічну підтримку Жан-Шарля, помічає його байдужість. При порівнянні чоловіка й коханця виявляється, що образ коханця займає другорядне місце по відношенню до чоловіка та виконує функцію заповнення психологічної порожнечі в душі Лоранс. Через зіставлення цих двох мужчин жінка підходить до відкриття власної душі та власних емоцій. С. де Бовуар підводить героїню до нудьги й суму за ідеалізмом: „що прекрасно – то прекрасно; що правда – то правда... У вісімнадцять років у мене були переконання. Щось від них залишилось, небагато, скоріше сум за ними” [2, с. 113].

Отже, екзистенція в романі виявляється як абстрактна ідеальна категорія на інтуїтивному рівні, до якої героїня може лише прагнути. Намагання Лоранс підійти або зненацька доторкнутись до екзистенціальних відчуттів робить героїню унікальною, що дозволяє виокремити її з-поміж інших персонажів.

Дослідження унікальності героїні як спрямованості художнього образу відкриває шлях до аналізу інших персонажів роману, до виявлення екзистенціалістських рис у творчості письменниці, інтерпретації жанрової своєрідності мистецтва С. де Бовуар.

1. Агеева В. Філософія жіночого існування / В. Агеева // Сімона де Бовуар. Друга стаття / [пер. з франц. Н. Воробйова, П. Воробйов, Я. Собко] : в 2 т. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – С. 5-21.
2. де Бовуар С. Прелестные картинки / С. де Бовуар ; [пер. с франц. Л. Зонина]. – СПб. : Азбука-классика, 2004. – 224 с.
3. Давиденко Г.Й. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навч. посібник / Г.Й. Давиденко, Г.М. Стрельчук, Н.І. Гречаник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 504 с.
4. Зарубежная литература ХХ века : учебн. для вузов / Л.Г. Андреев, А.В. Карельский, Н.С. Павлова и др. – М. : Академия, 2000. – 559 с.
5. Зенкин С.Н. Введение в литературоведение. Теория литературы : учеб. пособие / С.Н. Зенкин – М. : Российск. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 81 с.
6. Лук'янченко М.П. Французька екзистенціальна проза в українських перекладах (на матеріалі творів А. Камю і Ж.-П. Сартра) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.12.16 „Перекладознавство” / М.П. Лук'янченко. – К., 2006. – 20 с.
7. Николаева А. „Манифест любви” Жан-Поля Сартра и Симоны де Бовуар / А. Николаева // Сартр Ж.-П., Бовуар С. Аллюзия любви. – М. : Алгоритм, 2008. – С. 5-13.

8. Філоненко Н.Г. Дієслівні конструкції у французькій художній прозі екзистенціалізму: структурний, семантичний та функціональний аспекти (на матеріалі творів А. Камю „La Peste” „La Chute”) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 „Романські мови” / Н.Г. Філоненко. – К., 2002. – 19 с.
9. Genette G. Nouveau discours du récit / G. Genette. – P., 1983. – 178 p.

Annotation

Dans le roman „Les Belles Images Simone de Beauvoir transforme la problématique existentielle en système poétique dont l'ontologie est présentée comme quelque sorte du triangle à l'aide de l'image de l'héroïne principale Laurence. Les sommets de ce triangle sont: 1) le monde du roman „Les Belles Images”; 2) l'existence de Laurence dans le monde de ce roman; 3) l'existence de Laurence. L'originalité de Laurence se manifeste à l'aide du deuxième sommet du triangle – l'existence de l'héroïne dans le monde du roman. Justement l'existence de Laurence unit les mondes différents: la vie quotidienne et le monde d'au-delà. L'existence est remise par S. de Beauvoir dans les motifs trop raffinés, imperceptibles, qui se forment par les humeurs psychologiques, les sensations et la perception de l'héroïne principale (du protagoniste). Le triangle dans le roman acquiert la signification symbolique. Outre ce triangle, l'écrivain forme les triangles des personnages : Laurence – Jean-Charles – Lucien, Dominique (mère de Laurence) – Gilbert – Lucile, Dominique – Gilbert – le père de Laurence.

Mots-clés: Simone de Beauvoir, existentialism, artistic image.

Summary

Simone de Beauvoir transforms an existentialist range of problems into poetical system, in which ontology is represented as a peculiar triangle. Apexes of this triangle are: 1) the world of the novel „Charming pictures”; 2) Laurance's being in the world of „Charming pictures”; 3) Laurance's being. Laurance's uniqueness is revealed through the second apex of the triangle – the heroine's being in the world of the novel. Laurance's existence exactly combines ordinary and extramundane dimensions. Simone de Beauvoir conveys existence through too refined and subtle motifs that are created by psychological spirits, feelings and perceptions of the principal heroine. The triangle gets a symbolical meaning in the novel. Besides the poetical-existential triangle the authoress creates triangles of characters: Laurance – Jean-Charles – Lucien, Dominique (Laurance's mother) – Jilbert – Lucie, Dominique – Jilbert – Laurance's father.

Key words: Simone de Beauvoir, existentialism, artistic image.

Стаття надійшла до редколегії 23.10.2009